

ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ І ПРОДУКТИВНОЇ ПРАЦІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ 80-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

2. Меерович М.И. *Технология творческого мышления: практическое пособие* / М.И. Меерович, Л.И. Шрагина. – Минск: Харвест; Москва: АСТ, 2000. – 432 с.

3. Реан А.А. *Социальная педагогическая психология: учебное пособие для студентов вузов* / А.А. Реан, Я.Л. Коломинский.

– СПб: Издательство “Питер”, 1999. – 416 с.

4. Рябченко Л. Вплив творчої пізнавальної діяльності на рівень сформованості професійної готовності майбутнього фахівця / Л. Рябченко // *Педагогіка і психологія професійної освіти*. – 2007. – № 2. – С. 31 – 40.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2009

УДК 37.035.3

Віктор Мадзігон, кандидат педагогічних наук, науковий співробітник лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості АПН України, м. Київ

ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ І ПРОДУКТИВНОЇ ПРАЦІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ 80-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті висвітлюється організація навчально-трудої діяльності учнів в умовах шкіл-комплексів.

Ключові слова: продуктивна праця, школи-комплекси, шафа-стінка, трудове виховання, навчально-виробничий комплекс.

Постановка проблеми. Поліпшення якості трудової підготовки розглядалося як найважливіша проблема реформи радянської школи 80-х років ХХ століття.

Передові педагогічні колективи республіки так організовували продуктивну працю учнів, щоб вона виробляла в них свідоме ставлення до навчання, сприяла їх громадянському становленню, моральному й інтелектуальному формуванню, фізичному і естетичному розвитку.

Продуктивна праця школярів являла собою основний вид їх суспільно корисної діяльності і спрямовувалася на створення матеріальних цінностей, які мали споживну вартість і були необхідні для задоволення суспільних потреб промислових підприємств, колгоспів, шкіл, дошкільних установ тощо.

У цей час в Українській РСР постійно розширюється мережа міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, шкільних та міжшкільних майстерень; успішно працюють навчально-виробничі цехи і дільниці, окремі робочі місця на виробництві і зміцнюється навчально-виробнича база трудової підготовки. Все це сприяло дальшому розвитку різноманітних форм залучення школярів до систематичної продуктивної праці [7].

Виклад основного матеріалу. Педагогічні вимоги до організації праці учнів передбачають

необхідність комплексного підходу до виховання, зв'язку трудового виховання з ідейно-політичним, розумовим, моральним, фізичним та естетичним, можливість застосування на практиці набутих знань, розвиток пізнавальної активності. Зміст суспільно-корисної, продуктивної праці відповідав віковим особливостям учнів, складність її від класу до класу зростала, і, при цьому, вона відповідала навчальним цілям, програмі трудового навчання, забезпечувала політехнічне спрямування і творчу діяльність школярів, розвивала їх потяг до винахідництва і раціоналізаторства, професійну спрямованість [5].

Педагогічні форми організації продуктивної праці учнів, як показує практика, моделювали сучасний виробничий процес з його складовими, госпрозрахунком, прогресивними формами і високою продуктивністю праці, соціалістичним змаганням, участю в управлінні виробництвом, розподілом і використанням зароблених коштів, застосуванням морального і матеріального стимулювання.

Найкращих успіхів досягали ті трудові колективи школярів, робота яких максимально наближалася до умов відповідних підрозділів колгоспу, радгоспу, підприємства. Це враховувалося при організації продуктивної праці учнів, оскільки “праця дітей, – відмічав В.О. Сухомлинський, – повинна мати якомога

ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ І ПРОДУКТИВНОЇ ПРАЦІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ 80-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

більше загального з продуктивною працею дорослих і за суспільною значимістю, і за технологією трудових процесів. Чим більше схожа праця дітей на працю дорослих, тим сильніший її виховний вплив» [9].

Організація продуктивної праці учнів у рамках трудового виховання тісно пов'язувалася з їх економічною освітою на основі вдосконалення соціально-економічних взаємовідносин шкіл, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів з промисловістю і сільськогосподарським виробництвом.

Розвиток госпрозрахункових відносин, різних форм кооперації, колективного і сімейного підряду – все це зобов'язує внести серйозні поправки в суспільну психологію, яка у нас тривалий час, починаючи зі шкільної лави, вбирала в себе неправильне ставлення до самих понять доходу, прибутку, особистої матеріальної заінтересованості. Школа покликана стати заслоном на шляху подібного економічного нігілізму [2].

Для учнів продуктивна праця мала виховну силу тоді, коли вони бачили суспільно-корисний результат своєї праці, брали участь у виконанні виробу з початку і до кінця.

На практиці, в умовах загальноосвітньої школи, всіх вимог забезпечити було неможливо, і тому досягти оптимальної організації продуктивної праці учнів не вдавалося. Скажімо, госпрозрахунок можливий за наявності постійного замовника і достатнього обсягу робіт. Виготовлення виробу з початку і до кінця не під силу всім учням, оскільки виконання деяких видів робіт неможливе при набутих трудових навичках або заборонене правилами техніки безпеки і виробничої санітарії. А тому відбувався активний пошук нових організаційних форм трудової підготовки і продуктивної праці учнів [3].

Було організовано навчально-трудова діяльність учнів в умовах шкіл-комплексів.

На користь шкіл-комплексів такі чинники:

1. Успішно розв'язується проблема трудової підготовки учнів сільських шкіл у 1 – 4-х і 5 – 8-х класах.

2. Забезпечується єдність трудового процесу в школі, не порушується один з головних дидактичних принципів навчання – принцип систематичності і послідовності. Учні 1 – 8-х класів на прикладі роботи старших товаришів бачать, якого кінцевого результату вони повинні прагнути, чого навчитися, працюючи у шкільних майстернях.

3. З педагогічного колективу не знімається відповідальність за трудову підготовку учнів, за

професійну орієнтацію на завершальному етапі навчання в середній школі.

4. Сільський школяр не відривається від землі, не ліквідуються учнівські виробничі бригади.

5. Немає проблеми з підвезенням учнів.

Такі комплекси давали найбільший ефект в умовах великих сіл із розвиненим господарством, але віддалених одне від одного на великі відстані без доріг із твердим покриттям. Класичний варіант таких комплексів функціонував у Оріхівському районі Запорізької області.

Комплекс являє собою органічну єдність структурних одиниць, матеріально-технічної бази з усіма умовами для здійснення трудової підготовки учнів різних вікових груп (навчальні майстерні, кабінети, лабораторії). Комплекс включає також навчально-дослідні ділянки, кролеферми, землі учнівських виробничих бригад і таборів праці та відпочинку тощо.

Шкільний навчально-виробничий комплекс розміщувався при школі і підпорядковувався шкільній адміністрації.

Зусиллями базових господарств для комплексу створювалася відповідна матеріальна база.

Більшість комплексів розміщувалася в капітально відремонтованих і реконструйованих приміщеннях колишніх старих шкіл, розташованих поруч з новими, мали достатню кількість класних кімнат і відповідали санітарним нормам і нормам освітлення. Використовувалися і перші поверхи нових приміщень сільських шкіл з недостатньою наповнюваністю. Тут розміщували майстерні, кабінети виробничого навчання. На другому і третьому поверхах навчальні класи. Приклад такого варіанту – Новоіванівська середня школа. Проектна потужність її – 460 учнів, а навчалася 300. Практикувалася добудова до існуючих шкільних майстерень додаткових цехів, гаражів, кабінетів [1].

Економічні витрати на створення комплексів залежали в основному від обсягу робіт, необхідних для відповідного переобладнання приміщень. Наприклад, для створення навчального комплексу Молотоключанської середньої школи потрібно було близько 2 тис. крб. Разом з учнями зробили поточний ремонт приміщення, збудували гаражі, заасфальтували майданчик для сільгосптехніки.

При створенні трудового комплексу в Новоіванівській СШ було потрібно збудувати гараж, де в одному з боксів обладнали кабінет для гарячого регулювання двигунів, а всі інші кабінети трудової підготовки і майстерні розмістили на першому поверсі школи.

Проектна вартість Юрківського комплексу

ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ І ПРОДУКТИВНОЇ ПРАЦІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ 80-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

становила 32 тис. карбованців, оскільки довелося зробити великий капітальний ремонт. Ремонт і переобладнання приміщень під комплекси проводилися за рахунок як бюджетних асигнувань, так і за рахунок коштів, що виділялися базовими колгоспами, радгоспами, підприємствами.

Конкретна допомога колгоспів, радгоспів, промислових підприємств у створенні матеріальної бази для трудової підготовки школярів у районі за роки дванадцятої п'ятирічки становила близько 1 млн. карбованців.

У ряді випадків школам під навчально-виробничі комплекси передавалися споруди, які вивільнилися при забудові сіл, районних центрів. Наприклад, Дмитрівська птахофабрика передала Дмитрівській СШ приміщення з повним обладнанням колишньої школи птахорадгоспу.

Як обладнувалися навчально-виробничі центри? Візьмемо за приклад навчально-виробничий комплекс в Юрківській СШ. Комплекс включає:

1) кабінет праці для 1 – 3-х класів, обладнаний спеціальними учнівськими столиками відповідно до росту дітей з встановленими на них лещатами. В шафі-стінці, яка складається з п'яти шаф, набір інструментів, роздаткового матеріалу для виконання програми, виставка робіт учнів; дві майстерні для учнів 4 – 8-х класів з обробки деревини і металу, з токарними, свердильними та іншими верстатами; кімната для зберігання інструментів, заготовок, робіт учнів;

2) дві майстерні для учнів 4 – 8 класів з обробки деревини і металу, з токарними, свердильними та іншими верстатами, кімната для зберігання інструментів, заготовок, робіт учнів;

3) кабінет трудового навчання з кулінарії і швейної справи для дівчат 4 – 8-х класів, обладнаний швейними машинами, прасувальними дошками, газовими та електричними плитами; шафою-стілкою, виготовленою Запорізькою меблевою фабрикою, із столовими і чайними наборами для навчання сервірувати стіл, наборами посуду для приготування перших і других страв; у нижніх відділеннях шафи – наборами продуктів, з якими працюють учениці, приналежностями для виконання програми з швейної справи; стендами робіт;

4) кабінет з електротехніки, де встановлені столи, до яких підведено електричний струм; розміщено шафи з комплектами наборів з електро- і радіотехніки, інструментами для виконання практичних робіт, електричними машинами і двигунами. У цій кімнаті працюють учні з теми

“Електротехнічні роботи”: 4-х класів – 10 годин, 5-х – 12, 6-х – 12, 7-х – 12, 8-х класів – 12 годин;

5) кабінети вивчення будови сільськогосподарських машин і кабінет збірно-розбірних робіт, в яких зосереджені вузли і агрегати трактора та іншої сільськогосподарської техніки (для учнів 9 – 10-х класів). Кожний учень має своє робоче місце, набір інструментів і виконує всі практичні лабораторні роботи, визначені програмою. У цих кабінетах вивчають сільськогосподарську техніку учні 4 – 6-х класів – 8 годин, 7-х – 10, 8-х класів – 20 годин;

6) кабінет гарячого регулювання двигунів (окремо винесено до гаража);

7) методичний кабінет з професійної орієнтації;

8) кабінет правил вуличного руху з електрифікованими знаками, макетами міста, селища з вулицями і перехрестями, світлофорами, контролюючими стендами, машинами. У цьому кабінеті проходять навчання учні всіх класів школи;

9) гараж для тракторів, асфальтований майданчик з навісом для сільськогосподарських машин та реманенту у дворі комплексу.

До комплексу входить навчально-дослідна ділянка площею 1,5 га. На ній розміщено плодоягідний сад і розсадник, відділок для овочевих і дослідних культур, колекції основних сільськогосподарських культур, відділ загальної біології. Тут же обладнано кролеферму і географічний майданчик. За 6 км від школи, у широкий лісо-посадочний смузі обладнано табір праці і відпочинку (їдальня, триспальні приміщення, кімната відпочинку з настільними іграми і телевізором, душові, стадіон).

Аналогічні комплекси були створені і в інших школах району.

Є ще одна загальна, характерна для всіх шкіл району особливість. Учнівські виробничі бригади мають закріплені за ними землю, техніку, організують роботу на колективному підприємстві, мають госпрозрахункову основу.

Характерно, що у створенні таких комплексів активну участь брали і учні, і вчителі, і батьки. Наприклад, спільними зусиллями виготовлялись підставки під вузли і агрегати, монтувалися стенди з окремими системами і обладнанням.

Велику допомогу в обладнанні кабінетів сільським школам надав районний агропром: школам виділено трактори, побудовані табори праці і відпочинку, гаражі. Провести капітальний ремонт приміщень допомогло ремонтно-будівельне управління.

Для більшості господарств школа одним із своїх трудових підрозділів. Професійна підготовка

ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ І ПРОДУКТИВНОЇ ПРАЦІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ 80-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

в кожній школі проводилася з урахуванням потреб господарств у кадрах. Наприклад, у Дмитрівській СШ готували операторів-птахівників, електриків та ін., оскільки школа розташована на території однієї з найпотужніших птахофабрик області. В Оріхівській СШ № 1 готували водіїв, швачок; більшість її випускників заповнювали робочі місця на швейній фабриці і підприємствах агропрому.

Комплекси трудової підготовки надавали широку можливість для розширення позакласної роботи з технічної творчості. Наприклад, вчителі початкових класів мали змогу працювати в майстернях з учнями, які відвідують гуртки технічної творчості. Широка мережа технічних гуртків була створена при школах для учнів 4 – 8-х класів. Старшокласники у позаурочний час моделювали, конструювали і виготовляли малогабаритну сільськогосподарську техніку тощо.

Учні 5 – 8-х класів виготовляли на замовлення дитячих садків, шкіл, тракторних і рілних бригад сільськогосподарський реманент та інструменти, збірні підставки для вузлів і агрегатів, тару для овочів і фруктів. Старшокласники активно працювали на оранці, сіббі, культивачі, збирали врожай, проводили усі агротехнічні заходи на полях учнівських виробничих бригад.

На базі майстерень обробки деревини успішно працювали гуртки юних авіа-, ракетомоделістів. На базі майстерень обробки металу працювали гуртки юних механізаторів. На заняттях гуртківці виготовляли моделі сільгоспмашин, мікродтрактори, однорядні сівалки, культиватори, за допомогою яких учні обробляли ґрунт на навчально-дослідних ділянках.

Наприклад, у комплексах Юрківської і Малотокмачанської шкіл працювали гуртки “Умілі руки”, сільськогосподарського моделювання і конструювання, різьблення по дереву, ракетомодельовання. Учні виготовляли малогабаритні сівалки, культиватори, пристрої для плугів, тракторів та ін. Гурткова робота сприяла вихованню в учнів захоплення технікою, формуванню конструкторсько-технологічного мислення та залученню до раціоналізаторської і винахідницької роботи.

Наявність кролеферм, навчально-дослідних ділянок, земель учнівських виробничих бригад давало змогу учням вести дослідницьку роботу за завданнями дослідних станцій і станцій рослинництва.

Практика навчально-виховної роботи в умовах комплексу показала, що концентрація навчально-технічної бази трудової підготовки учнів створює

сприятливі умови для організації суспільно корисної, продуктивної праці.

Заняття дітей були досить різноманітними: першокласники виготовляли серветки, другокласники, працюючи з конструктором, конструювали моделі сільгоспмашин, різноманітних підймальних механізмів.

Четвертокласники, набувши навичок з електротехніки і ознайомившись з електроосвітлювальним приладами, вчать електромонтажних робіт, складають електричні кола з одним споживачем, а більш підготовлені з них складали настільні освітлювачі [6].

У кабінетах трудового навчання дівчата виготовляли спецодяг (халати, фартухи, косинки), вироби з тканин для місцевих дитячих садків.

Трудова підготовка в умовах комплексів давала досить суттєві позитивні результати. Майже 90% старшокласників району успішно складали кваліфікаційні екзамени. Щороку понад 50% випускників йшли працювати у сферу матеріального виробництва, причому кожний другий з них – у сільське господарство [2].

У цілому, ця форма організації навчально-трудової діяльності учнів загальноосвітньої школи зарекомендувала себе позитивно і сприяла вирішенню цілого ряду питань, які стояли перед школою на той час, а саме:

- за даних умов успішно вирішувалися завдання ідейно-політичного, трудового і морального виховання учнів;
- забезпечувалася наступність і систематичність у навчанні і вихованні учнів;
- урізноманітнювалися форми і методи навчання і виховання учнів;
- більш цілеспрямовано велася з учнями профорієнтаційна робота;
- мобільно вирішувалася зміна профілів трудової підготовки відповідно до потреб місцевих господарств у кадрах;
- відкривалися великі можливості для різноманітної позакласної роботи з учнями.

Досвід такої організації навчально-виховного процесу був би ефективним і для сучасної загальноосвітньої школи [8].

Висновок. Отже, підсумовуючи матеріал цієї статті зазначимо, що традиційні форми організації продуктивної праці не забезпечували ефективного зв'язку школи з виробництвом, відсутня скоординованість дій між учасниками трудової політехнічної підготовки школярів. Досвід показує, що найбільш ефективною формою трудової підготовки учнів є навчально-виробничі (трудоі) об'єднання школярів, що функціонують на реальному госпрозрахунку. У основу створення

ТВОРЧЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТІВ МИСТЕЦТВ ДО КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ

навчально-виробничих об'єднань покладена ідея базового виробництва (об'єднання), тобто концентрація матеріальних і кадрових засобів з метою створення такого центра, що здійснював би координацію в регіоні організаційно-педагогічної, навчально-методичної, профорієнтаційної роботи з учнями й одночасно був би базою централізованого забезпечення шкільних майстерень, цехів, ділянок напівфабрикатами, сировиною, технологічною документацією й інструментами [4].

Характер діяльності навчального виробництва в значній мірі залежить від регіональних умов, матеріальної бази, того соціально-економічного оточення, у якому перебуває школа. Для повсюдної організації шкільного виробництва в республіці враховувалися характерні умови. Для організації продуктивної діяльності шкільного виробництва в цих умовах створювалися адаптивні організаційно-педагогічні форми продуктивної праці, які максимально задовольняли потреби в трудовій підготовці школярів кожного окремого регіону як у місті, так і в селі.

1. Воробьев А.И. Теория и практика производительного труда учащихся 4–8 классов: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. – М., 1985. – 33 с.

2. Гореславский С.И. Ученическая производственная бригада в системе трудового политехнического обучения учащихся сельской школы: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.01 – М., 1978. – 39 с.

3. Дем'янчук С.П. Трудова підготовка учнів загальноосвітніх школах України (1945 – 1999 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 – Тернопіль, 2000. – 163 с.

4. Зайченко І.В. Проблеми української національної школи в пресі другої половини XIX – початку XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.01 – К., 1996. – 43 с.

5. Левченко Г.Е. Трудовое воспитание учащихся IV – VIII классов в процессе производственного труда: дис. ... кандидата пед. наук. – К., 1982. – 202 с.

6. Мадзигон В.Н. Политехнические основы соединения обучения с производительным трудом: дис. ... доктора пед. наук. – К., 1992. – 356 с.

7. Мадзигон В.М. Кроку майбутнє – продуктивність освіти // Педагогічна газета. – 2000. – №10. – С. 1.

8. Мадзигон В. та ін. Наші дорогі і незабутні Іван Гурович / В. Мадзигон, Г. Левченко, В. Моцак // Педагогічна газета. – 1999. – лютий. – С. 3.

9. Сухомлинський В.О. Розумова праця і зв'язок школи з життям // Вибрані твори: В 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 53 – 69.

Стаття надійшла до редакції 19.07.2009

УДК 378:78

Василь Федоришин, кандидат педагогічних наук, професор Інституту мистецтв
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

ТВОРЧЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТІВ МИСТЕЦТВ ДО КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ

У статті розглядається творчий компонент підготовки майбутніх фахівців до роботи з оркестровими колективами. Проаналізовано специфіку підготовки студентів інститутів мистецтв до творчої діяльності зі шкільними оркестрами.

Ключові слова: творчість, філософія, матеріалізм, метафізика, анкетування.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток мистецької освіти в Україні визначається у контексті орієнтації на загальнолюдські цінності, праксеологічні досягнення та новітні технологічні процеси. Актуальність проблеми зумовлена необхідністю вдосконалення підготовки майбутніх учителів музики в педагогічних вищих навчальних закладах

до роботи з творчими дитячими колективами та у зв'язку із суттєвими змінами у підготовці фахівців, які пов'язані з вимогами Болонської конвенції.

Творча спрямованість підготовки студентів інститутів мистецтв базується на працях філософів, психологів, наукознавців, педагогів (І. Зязюн, М. Каган, С. Сисоєва, О. Спіркін, В. Шинкарук та ін.) [2; 3; 4; 6; 8; 10]. Розглядаючи творчість як ознаку, яка відрізняє особистість тим, що вона